

Verwachtingspatronen t.a.v. specifieke groepen op basis van kenmerken zoals leeftijd, gender, etniciteit in tijd of ruimte kunnen vergelijken.

Leerplan OVSG 0/2/2006/118

Nummer leerplandoel: 20

Beginsituatie:

De leerlingen zitten in de tweede graad van de ASO-richting Humane Wetenschappen. Deze les is de eerste les binnen de profielcomponent 'Identiteit, continuïteit en verandering.'

Het betreft een brede instap die leidt naar de begrippen verwachtingen en civilisatieproces. In de leerlingenbundel zijn tevens de begrippen vooroordelen en discriminatie vermeld, deze hebben verdere uitwerking nodig in volgende lessen.

Leerinhoud	Werkvorm – onderwijs- en Leeractiviteiten - Groeperingsvormen	Middelen en Klasschiking
Wij delen mensen in volgens bepaalde kenmerken. De leerlingen moeten tot een aantal van deze kenmerken komen door foto's van mensen te groeperen. De categorieën waaraan de foto's beantwoorden: -Leeftijd -Religie -Fysieke conditie -Etniciteit -SES (-geslacht)	Categorisatiespel: We gaan in groepjes van 4 leerlingen zitten. Elk groepje krijgt dadelijk een enveloppe met daarin 20 foto's van personen. Het is de bedoeling dat jullie eerst goed naar alle afbeeldingen kijken. Jullie zullen merken dat een aantal van die mensen meteen opvallen doordat ze een bepaald uiterlijk kenmerk tonen. Die foto's waarop mensen staan die hetzelfde type van kenmerk dragen, moeten jullie samenleggen. Zo werken jullie verder totdat je alle foto's in een bepaalde groep of categorie hebt ondergebracht. In totaal is het zeker mogelijk om tot vijf categoriën te komen. Sommige beelden kan je misschien ook in meerdere categorieën onderbrengen, dat is mogelijk, maar probeer om binnen jullie groepje gezamenlijk te komen tot vijf groepjes met foto's. Wanneer jullie daarmee klaar zijn, probeer dan om het bijhorend kenmerk, de categorie, te benoemen.	-in groepjes van 4 lln -elk groepje heeft een enveloppe met daarin 20 kaartjes
	Nabespreking:	-Bord

-de foto's worden overlopen -de lln vertellen op basis van welk kenmerk ze de foto's hebben samengenomen	Elk groep leerlingen stelt om de beurt een groepje van foto's voor aan de andere groepen. Ze vertellen ook op basis van welk kenmerk de foto's samen horen. -Bord: categorie en nummers -De groepjes met de foto's mogen in hoopjes op de tafels blijven liggen.	-Leerlingenbundel met daarin de genummerde foto's
Andere kenmerken: vb -geslacht -sexuele geaardheid -familiesamenstelling -.....	OLG: We hebben nu vijf (of zes) kenmerken gevonden op basis van deze foto's. Kennen jullie nog andere kenmerken die we wel eens gebruiken om mensen op te delen in groepen?	Klassikaal
Het concept '<i>verwachtingen ten aanzien van groepen mensen</i>' wordt geïntroduceerd.	Doceren: Aan de indeling van mensen op basis van kenmerken hangen ook <u>verwachtingen</u> vast. Wanneer we iemand zien die een bepaald uiterlijk teken of kenmerk vertoont, hebben we automatisch bepaalde <i>verwachtingen</i> omtrent diens gedrag en gewoontes. Ter illustratie van het belang van dit verdelen van mensen in groepen, vinden jullie achteraan van jullie bundel een kort stripverhaal.	Leerlingenbundel met stripverhaal
	(Eventueel bespreking van het stripverhaal. Kan iemand aan de klas uitleggen wat er precies getoon wordt in het verhaal? Indien nodig maakt de leerkracht de samenvatting voor de klas, op die manier vervult ze nog eens expliciet de <u>modelfunctie</u>. De moeder van het meisje vindt het heel belangrijk om te weten in welke categorie ze haar toekomstige schoonzoon moet onderbrengen zodat ze ineens weet wat van hem te verwachten valt.)	
Leerlingen formuleren verwachtingen ten aanzien van de foto's.	Activerende werkvorm: We gaan een oefening maken met betrekking tot die verwachtingen die ieder van ons heeft ten aanzien van verschillende groepen in de samenleving.	

	Jullie gaan zo dadelijk binnen jullie groepjes nadenken of jullie bij de vijf categorieën foto's uit de enveloppe telkens een aantal verwachtingen kunnen formuleren. Probeer om per groepslid 1 verwachting te formuleren en jullie krijgen hiervoor 5 minuten de tijd. Daarna gaan we er enkele klassikaal bespreken. Voorbeelden: -Senioren zijn niet meer actief. -Bij tieners kijk je niet op als ze in het openbaar staan te zoenen, van senioren verwacht je dat niet. -Van vrouwen vinden we het niet ongewoon wanneer ze huilen tijdens een ontroerende film. Van mannen verwachten we dat niet.	In groepjes van vier
Verwachtingen ten aanzien van specifieke groepen mensen zijn - veranderlijk in tijd - veranderlijk in ruimte Vb. We verwachten dat vrouwen buitenshuis werken	Nabespreking klassikaal: Aan elke groep: Kunnen jullie 1 voorbeeld geven van een verwachting die jullie gevonden hebben? Klassikale bespreking van thema verwachtingen: -Hebben jullie bedenkingen bij deze verwachtingen? -Is dat een verwachting van iemand persoonlijk uit de groep of komt die verwachting vanuit een groep mensen, de samenleving? -Is dat overal ter wereld zo? -Zou dat altijd zo geweest zijn?	
	Verdieping van de bespreking: -Moet je voldoen aan de verwachtingen van anderen? Wanneer wel/niet? Waarom wel/ niet? -Mag je van de groepsnorm afwijken? -Spreek je anderen aan wanneer die afwijkend gedrag stellen? -Probeer altijd het gedrag van de	

	andere te begrijpen.	
Civilisatieproces is de aanpassing van het gedrag over tijd en ruimte naar steeds fijnere gedrags-en omgangsvormen. -Op individueel niveau: tijdens de ontwikkeling leren we hoe ons te gedragen onder invloed van mensen in onze meest nabije omgeving -De samenleving, groep waartoe we behoren, ontwikkelt en evolueert waardoor steeds nieuwe standaarden omtrent gepast handelen/ denken/ voelen ontstaan. -De verschillende samenlevingen staan in onderling verband met elkaar. Het absolute beginpunt is niet te kennen.	Doceren ter samenvatting/ duiding. Introductie begrip <i>Civilisatieproces</i>	
UITBREIDING Het begrip civilisatieproces veronderstelt voortdurende beweging, voortdurende verandering. Toch zijn er ook zaken die van alle tijden zijn en die we overal tegenkomen. Een voorbeeld hiervan is het bestaan van vooroordelen (positief en negatief) en discriminatie, maar ook ziekte,.....	UITBREIDING Doceren	Klassikaal

In deze les zitten heel wat momenten van interactie waarbij de leerlingen leren om:

- hun bevindingen klassikaal naar voren te brengen (het categoriseren en de verwachtingen die ze vonden met hun groepjes naar voren brengen)
- in kleine groepjes de eigen gedachten neerschrijven (formuleren van verwachtingen)
- verhaal begrijpen en omzetten naar een verbale samenvatting (stripverhaal)
- eigen mening formuleren voor de klas (verdieping van de bespreking)

Dit lesontwerp geschikt is voor leerlingen van de tweede graad. Bij deze groep van leerlingen is het noodzakelijk regelmatig stil te staan bij de regels van een goed klasgesprek.

Aangezien in deze les veel ruimte is gemaakt voor dialoog en discussie, is het aangewezen deze les aan te vatten met een bespreking van enkele regels voor een goed klasgesprek. De leerlingen kunnen best zelf de regels die zij belangrijk vinden aanhalen. Daarbij kijkt de leerkracht of bijkomende regels geformuleerd dienen te worden. Indien mogelijk ontlok je de formulering van die extra regels bij de leerlingen. Alle regels worden best klassikaal op het bord geschreven.

Belangrijk:

- Iedereen luistert naar wat de ander inbrengt
- Er mogen vragen gesteld worden aan elkaar
- Ideeën en meningen mogen ter discussie staan
- Iedereen wordt aangemoedigd om mee te doen
- Wie iets wil inbrengen, steekt de hand op
- ...

Bronnen:

Afbeeldingen Categorisatiespel:

1. Cat SES:

Huisvrouw www.Telegraaf.nl

Dokter www.perempuan.com

Arbeider www.flickr.com - Pim Geerts

Dakloze www.nationalgeographic.nl

2. Cat Religie

Joodse mannen www.historianet.nl/vraag-het-historici/waarom-hebben-joodse-mannen-pijpenkrullen

Moslim www.hetgoedeleven.com

Hindoe vrouwen www.nationalgeographic.nl/fotografie/wedstrijd/ng-2012

Katholieke zusters www.knack.be

3. Cat Etniciteit

Chinese vrouw www.henklangerak.wordpress.com

Afrikaansevrouw www.nationalgeographic.nl

Blanke man eigen archief

Peruviaanse vrouw www.nrc.nl

4. Cat Fysieke toestand

Andersvalide www.gva.be

Sportvrouw www.dutchhealthcenter.com

Zwangere vrouw www.peculiar.prezly.com

Tatoeages www.hln.be

5. Cat Leeftijd

senioren www.seniorennet.nl

kind www.planete-islam.com

jongere www.she.be

baby eigen archief

Bijlage

Bron mbt omschrijving begrip civilisatieproces

http://www.dbnl.org/tekst/_gid001198201_01/_gid001198201_01_0008.php

J. Goudsblom

Over het onderzoek van civilisatieprocessen*

De bedoeling van deze inleiding is het thema van de conferentie over 'civilisatieprocessen en civilisatietheorieën' te omlijnen en enigszins in kaart te brengen. Het zal ieder die de laatste tijd gevoerde discussies gevolgd heeft, duidelijk zijn dat er aan het begrip 'civilisatieproces' verschillende bezwaren kleven. Het heeft echter één belangrijk voordeel: het attendeert ons op enkele met elkaar samenhangende feiten omtrent het menselijk samenleven, feiten van vérstrekkende betekenis, die zonder dit begrip moeilijk onder één noemer te vatten zijn.

De feiten als zodanig zijn in hun algemeenheid welbekend. U zult er niet van ophoren. Het gaat om **sociaal-psychische ontwikkelingen op drie niveaus**, die ik om te beginnen heel kort zal memoreren. Daarna komt de vraag aan de orde wat we meer in detail over deze ontwikkelingen en hun onderlinge samenhang kunnen opmerken.

*Tekst van een inleiding gehouden ter opening van de conferentie georganiseerd door de werkgroep Figuratiesociologie van de Nederlandse Sociologische en Anthropologische Vereniging over 'Civilisatieprocessen en civilisatietheorieën', Amsterdam 17 en 18 december 1981.

1

Ieder mens doorloopt vanaf zijn geboorte een reeks leerprocessen. Hij leert zowel motorische vaardigheden als gedachten en gevoelens te ontwikkelen. Aan dit leren ligt een proces van biologische rijping ten grondslag; maar het is meer dan dat: het is óók een proces van sociaal-psychische ontwikkeling, waarin het individu zich maatschappelijke standaarden eigen maakt, die deel worden van zijn gedragsen gedachten- en gevoelsrepertoire, zijn persoonlijkheid.

Hij leert bepaalde dingen te kunnen, en dat hij voor bepaalde dingen niet bang hoeft te zijn. Andere dingen leert hij daarentegen te mijden, als gevaarlijk of ongepast (wat ook een vorm van 'gevaarlijk' is). Sommige van deze codes neemt het individu bijna ongemerkt over, andere door er zich bewust op toe te leggen. Sommige leert hij spelenderwijs, met plezier, andere onder dwang, met tegenzin en conflicten.

Dit hele leerproces staat in de sociaal-wetenschappelijke literatuur te boek onder diverse benamingen: als socialisatie, enculturatie, persoonlijkheidsvorming. We kunnen hier ook spreken van een civilisatieproces: het proces waarin individuen zich een repertoire van gedrag, gevoel en denken eigen maken aan de hand van de maatschappelijke standaarden, de sociale codes, waarmee zij in aanraking komen.

Dit is **de eerste constatering**, het eerste feit, dat in het begrip civilisatieproces verwerkt kan worden. De tweede is deze. De maatschappelijke standaarden waar een individu mee in aanraking komt zijn niet van alle tijden. Wat mensen in een bepaalde samenleving in een bepaalde periode aan anderen en zichzelf toestaan, wat zij afkeuren en als pijnlijk, aanstootgevend, beledigend ervaren,

[p. 70]

waarin zij elkaar aanmoedigen, wat zij weten en kunnen - dat is niet voor eens en altijd vastgelegd, geen onveranderlijk gegeven. Het is onder meer afhankelijk van de gevaren die hen bedreigen, en de daarmee corresponderende angsten.

De ontwikkeling van de sociale codes is gewoonlijk niet zo direct waarneembaar als de sociaal-psychische ontwikkeling die een individu, vooral in de jaren van zijn jeugd, doormaakt. Naarmate een samenleving meer gedifferentieerd is, zullen ook de processen van de ontwikkeling van gedragsstandaarden meer gedifferentieerd zijn, en zich niet meer zo eenvoudig en eenduidig laten registreren. Toch is het niet onmogelijk zulke ontwikkelingen op langere termijn te documenteren - zoals Norbert Elias in Ueber den Prozess der Zivilisation heeft gedaan aan de hand van Europese manierenboeken en ander materiaal. Het gaat hier opnieuw om civilisatieprocessen - maar ditmaal op een

ander niveau: de ontwikkeling van maatschappelijke standaarden in een samenleving, in een sociale stand of klasse, in een religieuze groepering.

Zoals de eerste constatering bijna vanzelf naar de tweede voerde, zo voert de tweede naar **de derde**. Immers, de standaarden van doen, voelen en denken die in een samenleving ontwikkeld zijn, zijn gebaseerd op, vormen voortzettingen van of reacties op eerdere standaarden. Er is nooit een absoluut beginpunt aan te wijzen. Zoals ieder individueel civilisatieproces deel uitmaakt van de ontwikkeling van een bepaalde samenleving, zo maakt het civilisatieproces van iedere samenleving deel uit van het civilisatieproces van de mensheid als geheel. Dit laatste is uiteraard een nog veel meer omvattend en gedifferentieerd proces, dat zich zeker niet zonder meer in een simpel unilineair schema van opeenvolgende stadia laat samenvatten.

Niettemin zijn er bepaalde collectieve ervaringen die de mensheid, niet als biologische soort, maar als eenheid van cultuur, gemeenschappelijk heeft, zoals de basisuitvindingen van vuur, van kleding, van stenen, benen en houten voorwerpen, die tot in iedere samenleving zijn doorgedrongen, en daarmee tot het gedragsrepertoire van de leden van alle samenlevingen. Met deze uitvindingen, evenals met latere, zoals de ontwikkeling in technieken van jacht, oorlog, landbouw, zeevaart enzovoort zijn de problemen van het samenleven voor de mensen ingrijpend gewijzigd, en daarmee de gevaren en angsten waar mensen mee hebben te leven.

Ook de opkomst van grote militair-agrarische en later militair-industriële rijken past in dit kader; want deze rijken hebben ongetwijfeld repercussies te weeg gebracht, bewegingen van aantrekking en afstoting, tot v r buiten hun grenzen.

Hoofdzak is: de verwijzing naar dit derde niveau herinnert ons er aan dat geen enkele ons bekende samenleving zich ontwikkeld heeft in vacuo, 'from scratch', vanuit een volstrekte afwezigheid van cultuur.

.....

Opdracht 1 : Categoriseren

Achteraan in jullie bundel vinden jullie 20 foto's van mensen.

Het is de bedoeling dat je eerst goed naar alle afbeeldingen kijkt.

Je zal merken dat de mensen op de foto's een bepaald uiterlijk kenmerk dragen/ tonen. Schrijf de nummers van de foto's, die op basis van eenzelfde kenmerk bij elkaar horen, neer in de onderstaande tabel.

CATEGORIE obv KENMERK	NUMMER van de foto's
1.....	
2.....	
3.....	
4.....	
5.....	

Bovenstaande indeling van de foto's is slechts 1 mogelijkheid. Er zijn zeker nog andere opdelingen te maken.

Welke andere kenmerken kunnen gebruikt worden bij het indelen van mensen?

.....
.....
.....

Duiding:

De indeling van mensen op basis van kenmerken is een automatisch proces dat ons helpt om samen te leven. Het geeft ons houvast. We koppelen aan deze indeling immers verwachtingen met betrekking tot het gedrag en de gewoontes van de mensen die we tegenkomen in ons leven.

Tip: Lees het stripverhaal achteraan deze bundel ter illustratie van het belang van dit categoriseren.

Opdracht 2: Verwachtingen

Probeer om bij elke categorie die we hierboven formuleerden, een verwachting te formuleren.

Overleg in je groep ook waar die verwachting vandaan komt. Is het een persoonlijke verwachting van iemand uit de klasgroep of betreft het een verwachting die wel meerdere mensen hebben ten aanzien van mensen met het bijhorende kenmerk?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Wat kunnen we zeggen over verwachtingen?

1. Zijn ze hetzelfde doorheen de tijd?
2. Zijn verwachtingen over de hele wereld geldig?
3. Geef een voorbeeld van een verwachting die veranderde over de tijd.

.....

.....

4. Geef een voorbeeld van een verwachting ten aanzien van anderen die elders ter wereld heerst, maar niet hier.

.....
.....

Deze uitspraak was voor mij het meest verrassend tijdens het klasgesprek:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Van dit klasgesprek wil ik volgende zaken onthouden:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Wanneer we stilstaan bij de verwachtingen die we (onbewust) hebben ten aanzien van de omgangsvormen en het gedrag van anderen, merken we dat deze vaak zijn ingegeven door hetgeen mensen uit **onze** onmiddellijke omgeving verwachten bij een bepaalde groep mensen.

Ze komen vaak uit het gedachtengoed van de samenleving waarvan we zelf deel van uitmaken. Dit heeft tot gevolg dat deze verwachtingen veranderlijk zijn in **tijd**, maar ook in de **ruimte**. Dat brengt ons bij het begrip '**civilisatieproces**'.

Begripsomschrijving 'Civilisatieproces':

Het civilisatieproces is een proces dat zich voltrekt op drie verschillende niveaus:

1. Het niveau van het individu
Elk individu wordt geboren en groeit op binnen een bepaalde samenleving. Tijdens het opgroeien leren we bepaalde vaardigheden (vb zindelijk worden, spreken,...) maar we leren ook wat hoort en wat niet hoort, hoe we ons dienen te gedragen tegenover de andere,.... We ontwikkelen hieromtrent -soms bewust, soms onbewust- een geheel van gevoelens, gedachten en gedragingen.
2. Het niveau van de samenleving
Elke 'samenleving' is dynamisch, dwz is onderhevig aan veranderingen. Waar mensen samenleven wordt er geleerd, geëxperimenteerd, naar oplossingen voor problemen gezocht,.... Dit leidt tot een voortdurende verfijning en toename van mogelijkheden omtrent hoe we ons moeten en kunnen gedragen, voelen en denken.
3. Het niveau van de wereld
Onze wereld wordt bevolkt door verschillende culturen verspreid over verschillende continenten. Deze verschillende culturen en vormen van samenleven beïnvloeden mekaar wederzijds. Het is bijgevolg niet mogelijk om te zeggen waar het vertrekpunt van onze beschaving ligt.

UITBREIDING

Het begrip civilisatieproces veronderstelt voortdurende beweging, voortdurende verandering. Toch zijn er ook zaken die van alle tijden zijn en die we overal tegenkomen. Een voorbeeld hiervan is het bestaan van vooroordelen (positief en negatief) en discriminatie, maar ook ziekte,.....

Illustraties van civilisatieprocessen

Vb Reclame

vb2.....
.....
.....

vb3.....
.....
.....

Foto's bij de oefening Categoriisatie

1

2

3

4

5

6

7

8

11

12

9 13

10

14

15

18

16

19

17

20

Illustratie bij belang van categorieën: Stripverhaal

